



באולם של צבי לבונטין בראשון לציון הוא לימד את נערי המושבה את השיר. המנגינה היתה קלה, ריגשה את הלכבות, ומייד נוצרה הרגשה שהנה נר לר שיר חשוב. התחילו להתייחס אליו כאל הימנון, למרות שהמילה "הימנון" לא הוזכרה. כשהיו יוצאים פועלי ראשון לציון לעבודה ברחובות, היה השיר בפייהם.

# עוד

# לא אבדה

תו עמוס בחתיכות שוקולד, שאותן היה מחלק לילדים שהסכימו ללמוד את המנגינה הקשה. לא ברור כמה הצליחו ללמוד, אבל העובדה היא שהמנגינה אבדה כנראה לנצח, וגם לפני 30 שנה אף אחד לא זכר אותה. באותה שנה הגיע לארץ פועל, שמואל כהן, שאהב מאוד את מילות "עוד לא אבדה", אשר הופיעו בקובץ השירים של אימבר, הקובץ ברקאי. הקובץ נשלח אליו עוד כשהיה בעיירה הרומנית אינגני. שמואל כהן התאהב דווקא בשיר "עוד לא אבדה". הוא גם אהב מאוד את הלחן של השיר הרומני העולה והשוורים וניסה לשיר את המילים העבריות על-פי הלחן הרומני. הוא אהב את הצירוף. קצת האט את הקצב, הוסיף לו כמה טונים, והפך לא דם הראשון בעולם ששר את התיקווה. כמעט כמו שאנחנו שרים אותה עכשיו.

כשהיו באים אנשים חשובים לבקר במושבה, היו מקבלים אותם כשירת "עוד לא אבדה". כשהשיר כבר היה מושר בפי רבים גר בראשון לציון הד"ר יהודי לייב מטמון-כהן, מי שהיה אחרי-כך מייסד הגימנסיה הרצליה ומנהלה. כאי שר הקשיב לשיר, לא מצא חן בעיניו הקטע "לשוב לארץ אבותינו / לעיר בה רויד חנה". ומייד שינה את המילים ל"להיות עם חופשי בארצנו / ארץ ציון ירושלים". השיר שטף את הארץ. כל זמר שכ"י בר את עצמו בחר לו בית או שניים, והקליט אותו על תקליט. כל זמר בחר בית אחר, ושר כסינגלון קצת שונה. אבל ככל שהשיר כבש לו מקום של כבוד כך קמו לו מתנגדים, אשר הבינו שאם לא ייבחר הימנון רישמי לעם הירי שב ציון, יהפוך "עוד לא אבדה" לימנון. על כן פורסמה בעיתון החמיץ פנייה ליהודי כל העולם לכתוב שיר שיהיה מיומור לאומי. הגיעו עשרות תשובות. אך לא נולד הימנון. כעבור 10 שנים שוב הוזכרה תחרות, ומזונה ועדתי-שופטים, בנינים תיאודור הרצל ומכס נורדאוי. בתום

ליום הוסיף עוד בית להתיקווה. שיר שאז נקרא בפי כל "עוד לא אבדה". מול חומת ירושלים כתב אימבר: "כל עוד תומת מחמדניו לעינינו מופעת..." כביקורו ביסודי-המעלה הוסיף את ה"שורות" כל עוד מייחירדן בגאון / גדותיו ייולו". מכאן שהתיקווה נכתבה בהמשכים, וב-1886 פורסם השיר על כל בתיו. בראשון לציון, התאהב במילות השיר וביקש מהזמר הרוסי ליאון איגלי, שהיה מרדך חקלאי בארץ, לחבר למילים לחן. איגלי התייחס לבקשת בלקינד ברצינות והתחיל לעבוד. לכל אחד מהבתים הוא חיבר מנגינה אחרת, ובנה מהשיר מעין אורטוריה, שאף אחד לא הצליח לשיר. בלקינד התעקש. הוא היה יוצא מבי

תו עמוס בחתיכות שוקולד, שאותן היה מחלק לילדים שהסכימו ללמוד את המנגינה הקשה. לא ברור כמה הצליחו ללמוד, אבל העובדה היא שהמנגינה אבדה כנראה לנצח, וגם לפני 30 שנה אף אחד לא זכר אותה. באותה שנה הגיע לארץ פועל, שמואל כהן, שאהב מאוד את מילות "עוד לא אבדה", אשר הופיעו בקובץ השירים של אימבר, הקובץ ברקאי. הקובץ נשלח אליו עוד כשהיה בעיירה הרומנית אינגני. שמואל כהן התאהב דווקא בשיר "עוד לא אבדה". הוא גם אהב מאוד את הלחן של השיר הרומני העולה והשוורים וניסה לשיר את המילים העבריות על-פי הלחן הרומני. הוא אהב את הצירוף. קצת האט את הקצב, הוסיף לו כמה טונים, והפך לא דם הראשון בעולם ששר את התיקווה. כמעט כמו שאנחנו שרים אותה עכשיו.

## ילדים, מה אתם יודעים?

- אדם, כיתה ה': זה שיר עממי כזה. אתה יודע לשיר אותו? לא. למדתם את השיר בבית-הספר? לא. יואב, כיתה ג': לא יודע בדיוק. אז מה זה בערך? לא יודע. לא שמעת על שיר כזה? שירו כן, שמעתי על שיר כזה. לא למדת אותו בבית-הספר? נדמה לי שלמדנו, אבל אני לא זוכר.
- תמר, כיתה ה': התיקווה זה ההימנון של ישראל. את יודעת לשיר אותו? כן, כל עוד בלבב פנימה... למדת את השיר בבית-הספר? לא. אז מאיפה את יודעת? אני לא יודעת מאיפה, אבל אני יודעת את השיר.
- יפעת, כיתה ט': התיקווה? את מתכוונת להימנון? כן, את יודעת לשיר אותו? בוודאי. מאיפה את יודעת? שומעים אותו פה ושם. אני לא יודעת מאיפה אני יודעת. את יודעת מי כתב את מילות "התיקווה"? בטח ידעתי פעם, אבל עכשיו אני לא זוכרת.
- יוסי, כיתה ח': התיקווה? זה מקום של שיפורים. אתה צוחק? מה מצחיק בשיפורים? על שיר "התיקווה" שמעת? כן, שיר ישראלי. שמעתי עליו. אתה יודע את המילים שלו? מה פתאום!

א. כל-עוד בלכב פנימה נפיש יהודי הוסיפה ולפאתי סנרת קדימה זין לציון צופיה.

מקהלה: עוד לא אבדה מקובנו: התקווה הנשפיה: לשוב לארץ אבותינו, לעיר קה דוד הקה.

ב. כל-עוד הפעות מעינינו יולו בנשט נרכות, ורכבות מוכני עפנו עוד הולכים על קברי אבות; עוד לא אבדה...

ג. כל-עוד הומת מהמדינו לעינינו מוכפעת ועל הרבן קקדינו זין אהת עוד הופעת; עוד לא אבדה...

ד. כל-עוד מי הירבן בגאון מלא נרזתיו יולו, ולים כנרת בשאון בקול הטולה ופלז; עוד לא אבדה...

ה. כל-עוד שפיה עלי דרכים שער יבת שאפיה, ובין תרבות ירושלים עוד בת זיון בוכיה; עוד לא אבדה...

ו. כל-עוד הפעות טהורות בעין בת עפי נוללות ולכבות לציון בראש אשמורו עוד תקום פהצי הלילות; עוד לא אבדה...

ז. כל-עוד נשפי דם בעורקיני רצוא נשוב יולו ועלי קברות אבותינו עוד אנלי מול ופלז; עוד לא אבדה...

ח. כל-עוד רנש אהבת הלאם בלב הירודי פנעם, עוד נובל קנות גם היום פי עוד ירחמנו אל זועם; עוד לא אבדה...

ט. שפעו אהי בצרנות נודי את קול אהד חונונו; פי בק עם אחרון סיהודי גם אחרית הקתוננו! עוד לא אבדה...



חוקר אליהו בהן

כל עוד חומת מחמדניו / לעינינו מופעת...

שרו את השיר. אבל עדיין אף אחד לא החליט שאמנם זה השיר הלאומי של התנועה הציונית. בשנת 1933 התכנס הקונגרס הציוני ה-18, והוחלט שצריך להחליט. היו ריי בורים, ויכוחים ולבסוף התקבלה ההחלטה שבתקופת המסורת, הרגל הכחול-לבן יהיה הרגל של התנועה הציונית והשיר התיקווה יהיה ההימנון. ב-1948 קמה מדינת-ישראל. הודיעו על הרגל הכחול-לבן. לא הודיעו על התיקווה. ואז החלו שוב הוויכוחים. המיפלגות הדתיות התלוננו שאי אפשר הימנון אשר נכתב בידי שיכור מופקר. אחרים באו אנשים רבים, במשך השנים, ולכל אחד מהם היה נימוק טוב מדוע צריך להחליף את "ההימנון הבלתי-רישמי". אבל השיר נקלט. הוא מושר בפי יהודים בכל רחבי העולם, נוגע בנפשם ומאגד אותם לעם. ואנחנו כאן, גם הציר ומסר לארכיון הציוני.

ניים שבינונו, גרוננו נחנק למשמע ביי צוע יפה של התיקווה. מה יותר מזה צריך הימנון? **דניאלה שמי**

**"יש לזה חשיבות גבוהה..."**

● תגובת הד"ר שימי שון שושני, מנכ"ל מישר-רדי-החינוך: אני מצטער מאוד לשמוע שילדים לא יודעים לשיר את ההימנון. אחת הפעולות הראשונות שעשינו כשנכנסתי למישרד החינוך היה לבקש ממנהלי בתי-הספר להעביר מערך של שיעור על סמלי המדינה - הדגל, הסמל וההימנון. מלבד זאת הדפסנו כרזה גדולה, ובה מילות "התיקווה", ובי קשנו לתלות את הכרזה ב"בתי-הספר. אחרי מה שאת מספרת לי, אבדוק שוב את הנושא, ו"אולי נצטרך מדי שנה להעביר את השיעור על סמלי המדינה, ולהקיש שוב ממנהלי בתי-הספר להורות ללמד את "התיקווה". בעיניי יש לזה חשיבות גבוהה, ואפעל בנדון.